

Luennot

Mikko Lehtonen

Medioituminen ja inhimilliset käytännöt ”Välittömyyden” ja ”välittyneisyyden” tuolle puolen

Median sanotaan kyllästävän yhä läpikotaisemmin moderneja nyky-yhteiskuntia. Monille tutkijoille ”medioituminen” on näppärä käsitteellinen tiivistys kyseisestä prosessista. Joillekuille ”medioituminen” merkitsee kuitenkin vielä tätä enemmän. Näille tutkijoille käsite kuvaa mainittujen yhteiskuntien makrotason muutoksia. Sonia Livingstonen (2009, 7) sanoin:

[U]usia muotoiluja semanttisesti etsiessään tutkijat tarttuvat eri lähtökohtiin, joiden pohjalta esitetään kaksi erilaista suurta väitettä: Ensinnäkin puhutaan siitä, että media välittää (mediate) ja että media näin astuu osaksi arkisia ja kaikkialla läsnä olevia yksilöiden välisiä samoin kuin yksilöiden ja yhteiskunnan välisiä suhteita sekä muovaa näitä suhteita. Toiseksi media tämän seurauksena välittää niin hyvässä kuin pahassa enemmän kuin koskaan aikaisemmin.

”Medioitumisen” vetovoima saattaa hyvinkin liittyä sen yleisluontoiseen kuvailuvoimaan. Kuten Marko Ampuja, Juha Koivisto ja Esa Väliverronen (2014, 113) kirjoittavat: ”Medioitumista koskevaan ajatukseen on houkuttelevaa yhtyä deskriptiivisellä tasolla. Erilaiset viestintävälineet ovat aiempaa voimakkaammin läsnä kaikkialla kehittyneissä teollisuusmaissa.” On kuitenkin syytä pohtia, onko medioitumisen käsite käyttökelpoinen myös kuvailevan ulottuvuuden ulkopuolella. Mistä oikein puhumme, kun puhumme medioitumisesta? Myös Ampuja ja kumppanit (2014, 113) vaikuttavat pohtivan näitä samaisia kysymyksiä. Heidän mukaansa medioitumisen täsmällinen teoreettis-analyttinen status ei ole kovin selvä: “[–] Vaikka medioituminen on herättänyt kohtalaista mielenkiintoa, edes sen puolestapuhujat eivät ole keskenään yhtä mieltä käsitteen merkityksestä.”¹

Ilmeisin ”medioitumiseen” liittyvä pulma on ilmiötä kuvaavan terminologian moninaisuus. Englannin kielessä medioitumisesta puhutaan t- ja s-kirjaimilla (”mediatisation”), t- ja z-kirjaimilla (”mediatization”) sekä l- ja z-kirjaimilla (”medialization”). Näiden lisäksi jotkut käyttävät muotoa ”mediazation” ja eräät muut vielä muotoa ”mediation”.² Sillisalaatti ei juonnu vain kielellisistä tai kansallisista eroista vaan myös teoreettisista eroista. Yhtä kaikki sekavuus hankaloittaa nyt käsillä olevan tekstin lähtökohdan muotoilua niin, että tästä ei aiheutuisi sekaannuksia. Yrittämättä ei kuitenkaan voi

jättää. Lähtöajatukseni on siis: *Jotta "medioitumisen" mahdollisia teoreettis-analyttisiä käyttömahdollisuuksia voisi hahmottaa, on tutkailtava sitä, kuinka "medioitumisen" ("mediatisation") käsite perustuu erilaisille "välittämistä" tai "välittymistä" ("mediation") koskeville näkemyksille.*³

"Välittäminen" tai "välittyminen" ("mediation")

Lähtöajatukseni on sikäli pulmallinen, että "välittämistä" ("mediation") käytetään mainituissa keskusteluissa usein "medioitumisen" ("mediatisation") synonyymina.⁴ Tässä haluan kuitenkin erottaa termit toisistaan ja käytän "välittämistä" analysoidakseni "medioitumista" koskevia näkemyksiä.

Mihin siis viitataan "välittämisellä" tässä tekstissä? Alustavasti voimme erottaa neljä eri käsitteen käyttötapaa: (i) "välittäminen" kiistapuolien väliin tulemisena yritettäessä ratkaista erimielisyyttä, (ii) "välittäminen" siinä merkityksessä, että "välitetty" ja "reaalinen" nähdään erillisiksi toisistaan, (iii) "välittäminen" yksilöllisen subjektin ja todellisuuden välisenä tilana eli kokemusten, tulkintojen ja merkitysten alueena sekä (iv) "välittäminen" muodollisena suhteena, joka liittyy yhteen aiemmin toisiinsa liittymättömät toiminnot tai ihmiset (ks. Grossberg ym. 1996, 14–15). Tässä tekstissä käyttötapaa (i) jätetään huomiotta, käyttötapaa (ii) kritikoidaan, käyttötapaa (iii) kehitellään edelleen ja käyttötapaa (iv) käytetään hyväksi.

Raymond Williams kirjoittaa *Keywords*-teoksessaan (1976a, s.v. 'mediation') "välittämisestä", että termiä käytetään "yhä usein kielteisessä merkityksessä, kun reaaliset ja välitetyt suhteet asetetaan toisiaan vastaan". Williamsin mukaan tällaiset käyttötavat perustuvat "oletetulle todellisuuden ja tietoisuuden tai tiedostamattoman ja tiedostetun dualismille". Välittäminen tapahtuu näiden välillä, "mutta epäsuorasti tai harhaanjohtavasti". Vastoin tällaisia näkemyksiä Williams (emt.) korostaa, että "välittäminen" on "erilaisten toiminnan ja tietoisuuden lajien välinen suora ja välttämätön toiminto", jolla on "omat, aina erityiset muotonsa". Hän siteeraa Theodor Adornoa (1967): "välitys on itse objektissa – se ei siis sijaitse objektin ja sen välissä, mihin objekti tuodaan".

Samansuuntaisen näkemyksen "välittymisestä" tapaamme myös Stuart Hallilta (2007, 79):

Sellaista oliota ei ole olemassa kuin 'täysin vääristymätön, vapaa ilmaus'. Jotta voisi ilmaista ylipäättään yhtään mitään (eli viestiä), ajatukset kulkevat yhteiskunnallisen praksiksen välitysten läpi [--] Välitysten ohi ei pääse [--] eikä niitä voi jättää huomiotta [--] Meidän on kuljettava välitysten kautta.

Hallille välittyminen ei ole jokin kaikesta muusta erillinen funktio, muoto tai mekanismi, vaan reaalinen ja moninainen prosessi, joka on läsnä kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Kuten Lawrence Grossberg (1998, 7) asian muotoilee, kulttuuri "ei välitä sen enempiä tai vähempiä kuin mikään muukaan käytäntö". Välittäminen ei siis kuulu jollakin etuoikeutetulla tavalla yksin kulttuuriin, vaan on osa kaikkea inhimillistä todellisuutta. Sen ei voi ajatella koskevan ainoastaan merkitysten tuottamista.

Tarkemmin ajatellen "välittäminen" ja "välittyminen" ovat kaiken inhimillisen elämän välttämättömiä piirteitä. Ihmisten suhde muuhun luontoon on moninkertaisesti vä-

litetty. Ihmiset eivät ole mitä ovat ilman jatkuvaa ”ulkopuolen” ja ”sisäpuolen” välittymistä, oli kyse sitten hengittämisestä, ravitsemuksesta, ulostamisesta, keskustelemisesta, materiaalien työstämisestä tai vaikka ihmisten keskinäisestä yhteistyöstä. Ihmisten suhdetta luontoon eivät välitä vain heidän ruumiinsa vaan myös erilaiset ”välijäsenet”, kuten taitavat kädet, työkalut, artefaktit ja symbolit. Myös ihmisten suhteet muihin ihmisiin ovat monin tavoin välittyneitä. Kieli ja muut symbolit samoin kuin vakiintuneet käytännöt ja instituutiot välittävät sekä ihmisten ”välittömiä” että ”välittyneitä” kanssakäymisiä. Päälle päätteeksi ihmiset ovat saatavilla sekä toisilleen että kukin itselleen monituisten ”välijäsenten” välityksellä. Näitä ovat esimerkiksi nimet, rakennetut identiteetit ja aiempien toimien jäljet (vaikkapa rakennetut talot tai pidetyt päiväkirjat). ”Välittäminen” tai ”välittyminen” – eli kanssakäyminen luonnon, toisten ihmisten ja itsensä kanssa – tekevät ihmisistä ihmisiä.

Välitön vai välitetty?

Edellä kehitellystä näkökulmasta välittäminen ja välittyminen ovat aina jo osa objektien rakentumista. Tällaisena välittäminen ja välittyminen ovat paitsi merkitsevien objektien myös kaiken muunkin inhimillisen todellisuuden erottamattomia ulottuvuuksia. Kaikki ensi näkemältä ”välittömältä” vaikuttava on aina jo välitettyä ja välittyntä, oli kyse sitten ihmisruumiista, ihmisten käyttämistä artefakteista tai erilaisista identiteeteistä. Tämän valossa ”välittömän” ja ”välitetyn” tai ”välittyneen” erottaminen toisistaan on ongelmallista. Tästä huolimatta monet ”medioitumista” koskevat käsitykset näyttävät perustuvan juuri mainitulle eronteolle. (Tästä lisää jäljempänä.)

Kuinka ”välitön” on aina ”välitettyä” ja ”välittyntä”? Otan tässä esimerkiksi John B. Thompsonin aikoinaan ahkerasti luetun teoksen *Media and Modernity* vuodelta 1995. En yritä väittää, että kaikki ”medioitumista” koskevia teorioita eri suunnista ja suuntiin kehittelevät tutkijat yhtyisivät Thompsonin näkemyksiin. Häneltä ottamani katkelma yhtä kaikki palvelee pyrkimystäni osoittaa (katkelmaa kritikoimalla), että kaikki ”välitön” on itse asiassa ”välitettyä”.

Thompson (1995, 82- 83) kirjoittaa:

[O]n hyödyllistä erottaa toisistaan kolme erilaista vuorovaikutuksen lajia, joita kutsun ’kasvokkaiseksi vuorovaikutukseksi’, ’välitetyksi vuorovaikutukseksi’ ja ’välitetyksi kvasivuorovaikutukseksi’. Kasvokkainen vuorovaikutus tapahtuu samanaikaisen läsnäolon kontekstissa: vuorovaikutuksessa olevat osanottajat ovat välittömästi läsnä toisilleen, ja heillä on käytössään yhteinen tilallis-ajallinen viittausjärjestelmä. Niinpä osanottajat voivat käyttää deiktisiä ilmauksia (”täällä”, ”nyt”, ”tämä” jne.) ja olettaa, että muut osanottajat ymmärtävät nämä ilmaukset. Jos demonstratiivipronominin viittauskohde on epäselvä, puhuja voi poistaa epäselvyydet osoittamalla puheena olevaa objektia sormellaan. Kasvokkainen vuorovaikutus on myös dialogista siinä mielessä, että siihen sisältyvä informaatio ja viestintä ovat yleensä kaksisuuntaisia: vastaanottajat voivat reagoida (ainakin periaatteessa) viestin tuottajiin, ja viestin tuottajat ovat myös heille osoitettujen viestien vastaanottajia, kun puhutellut vuorostaan puhuttelevat heitä omilla huomautuksillaan. Lisäksi kasvokkaiselle vuorovaikutukselle on

tyypillistä, että osanottajat käyttävät moninaisia symbolisia keinoja ilmaistaakseen viestinsä ja tulkitakseen toisten ilmaisemia viestejä. Sanoja voi täydentää kasvoniilmeillä ja eleillä, ry pistämällä otsaa tai hymyilemällä, vaihtelemalla äänenpainojaan jne.

Viisi kommenttia: *Ensinnäkin* Thompsonin käyttämä termi ”kasvokkainen vuorovaikutus” on kiinnostava. Termi ei ole esimerkiksi ”ruumiillinen vuorovaikutus” tai ”henkinen vuorovaikutus”. Kun vuorovaikutus on ”kasvokkaista”, osapuolilla ei ole suoraa eli välitöntä pääsyä toistensa ajatuksiin ja tuntemuksiin, vaan he kohtaavat toistensa kasvot eli ilmiänsä.⁵

Toiseksi katkelman mukaan ”osanottajat ovat välittömästi läsnä toinen toisilleen”. Mutta onko näin? Ovatko osanottajat toisilleen läsnä ”välittömästi” eli ei-välitetysti? Eikö heidän läsnäolonsa perustu heidän ruumiilleen, äänilleen, kasvoniilmeilleen, eleilleen, asusteilleen jne. ja eikö se siis ole näiden kaikkien välittämää? Entä merkitseekö ”kasvokkainen” vuorovaikutus aina sitä, että osanottajat kertoisivat todenmukaisesti, mitä he ajattelevat tai miltä heistä tuntuu? Erwing Goffmanin (1959) tunnetun ajatuksen mukaan ihmiset käyttävät naamioita ja esittävät rooleja toisilleen, koska heidän eksprestiivinen toimintansa tähtää ensisijaisesti suhteiden pitämiseen yllä sitä kautta, että kukin suojelee itseään kasvojen menetykseltä.

Kolmanneksi osanottajilla on katkelman mukaan ”käytössään yhteinen tilallis-ajallinen viittausjärjestelmä”. Mutta onko näin todella? Osanottajat saattavat hyvinkin sijaita samassa tilassa ja ajassa, mutta tämä ei vielä takaa, että heillä olisi yhteinen käsitys siitä, mikä on käsillä oleva ”tässä ja nyt”. Välitön ”tässä ja nyt” on päinvastoin aina monin kerroin välittyntä (ks. esim. Massey 2005).

Alkakaamme ”nyt”-hetkestä. Ernst Bloch (1991, 97) kirjoittaa:

Kaikki ihmiset eivät ole olemassa samassa nyt-hetkessä. He ovat samassa hetkessä vain ulkoisesti – sen kautta, että heidät voi havaita tänään. Tämä ei kuitenkaan vielä merkitse sitä, että he eläisivät samassa ajassa toisten kanssa. He pikemminkin kantavat muassaan aiempia aineksia, ja tämä vaikuttaa heidän kokemuksiinsa.

Jos on fyysisesti läsnä samassa tilassa ja ajassa toisten kanssa, tämä ei vielä takaa sitä, että samaan aikaan läsnä olevat kokisivat kyseisen ”tässä ja nyt” -tilanteen keskenään samalla tavalla. Samaa aikaan läsnä olevat voivat päinvastoin elää keskenään täysin erilaisissa tilallis-ajallisissa kehyksissä. Näin oli taatusti esimerkiksi silloin, kun konkistadori Francisco Pizarro kohtasi inkahallitsija Atahualpan Pizarron ajanlaskun mukaan 16. marraskuuta vuonna 1532 nykyisellä Perun alueella sijainneessa Cajamarcan kaupungissa, mutta näin on myös lukemattomissa tätä maailmanhistoriallisesti vähemmän käännteentekeivissä kohtaamisissa.

Sitten ”tässä”. Onko niin, että vain ”kasvokkain” olevilla ihmisillä voi olla yhteinen tilallis-ajallinen viittausjärjestelmä? Eivätkö myös keskenään välittömästi toisilleen läsnä olemattomat ihmiset tuota sellaisia deiktisiksi kutsuttuja lausumia, jotka kytkevät ilmaukset tilallis-ajalliseen tuottamiskontekstiinsa? Jos joku lähettää sähköpostia Tampereläältä Kapkaupunkiin ja kertoo vastaanottajalle, että ”täällä ei ole lunta”, ei vastaanottajalle oletettavasti tuota suuriakaan vaikeuksia ymmärtää, missä lunta ei ole.

Neljänneksi tekstin mukaan kasvokkaisessa kanssakäymisessä ”puhuja voi poistaa epäselvyydet osoittamalla puheena olevaa objektia sormellaan”. On kuitenkin syytä kysyä: Onko todellakin niin, että ”välittömässä” kasvokkaisissa vuorovaikutustilanteissa olevat ihmiset puhuvat vain sellaisista objekteista, jotka ovat fyysisesti läsnä välittömässä ”tässä ja nyt” -tilassa? Ei tietenkään. Edelleen on kysyttävä: Onko ”kasvokkainen vuorovaikutus” ainoa kanssakäymisen ”dialoginen” muoto, jossa ”informaatio ja viestintä ovat yleensä kaksisuuntaisia”, kuten Thompson kirjoittaa? Eikö ole sellaisia ”kasvokkaisen” kanssakäymisen muotoja, jotka ovat monologisia ja joissa toisella osapuolella ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, mitä kanssakäymisessä tapahtuu? Ja eikö voi ajatella, että itse asiassa kaikki inhimillisen vuorovaikutus on ”dialogista” siinä mielessä, että puhuttelijat ovat useimmiten taipuvaisia ottamaan tavalla tai toisella huomioon ajatellut puhutellut?⁶ Eikö esimerkiksi modernin proosa-apparaatin kehitys ole sellaisten keinojen kehitystä, jossa pyritään kompensoimaan sitä, että puhuttelija ei ole läsnä fyysisesti samassa ajassa ja tilassa puhuteltujen kanssa?⁷ Eikö olekin niin, että sen lisäksi, että kaikki ”välitön” kanssakäyminen on dialogista, myös kaikki ”välitetty” symbolinen toiminta sisältää luonteeltaan dialogisia piirteitä? Eikö myös sellaisiin symbolisen toiminnan muotoihin, jotka eivät edellytä puhuttelijan ja puhutellun olemista toisilleen samaan aikaan läsnä, sisälly ja/tai ole kehittynyt keinoja, joilla tämän mahdollisen vaillinaisuuden voi ainakin tiettyyn mittaankin eliminoida?

Viidenneksi eikö myös ei-välittömässä vuorovaikutuksessa ole niin, että ”osanottajat käyttävät moninaisia symbolisia keinoja ilmaistakseen viestinsä ja tulkitakseen toisten ilmaisemia viestejä”? Eikö kaikki inhimillinen symbolinen vuorovaikutus ole luonteeltaan multimodaalista?⁸ Eikö kaikki merkitysten tuottaminen sisällään erilaisia ”paratekstejä” eli niin sanottuja kontekstuaalisia kynnyksiä ja eteisiä, jotka edesauttavat keskinäistä ymmärtämistä?⁹ On tietenkin totta, että kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa lausuttuja sanoja ”voi täydentää kasvoniilmeillä ja eleillä, rypistämällä otsaa tai hymyilemällä, vaihtelemalla äänenpainojaan jne.”. Mutta entäpä esimerkiksi tekstiviestien hymiöt tai painettujen tekstien *kursivointi*, **lihavointi**, **VERSAALIT** tai erilaiset tekstityypit tai tekstikoot? Eivätkö nämä ole sellaisia ”täydentäviä keinoja”, jotka pyrkivät tasoittamaan niitä mahdollisia ymmärtämiseen liittyviä pulmia, jotka voivat juontua siitä, että puhuttelijat ja puhutellut eivät ole samanaikaisesti toisilleen fyysisesti läsnä?

Kuten sanottu, Thompsonin teksti palvelee tässä minua keppihevosenä, jonka avulla yritän selvittää ”välittömän” ja ”välitetyn” mutkikkaita suhteita. Katkelman näkemys ”välittömästä” on ongelmallinen ainakin kahdella eri tavalla:

Ensinnäkin tekstissä kuvattu ”välitön” kanssakäyminen ei ole välitöntä ensinkään. Ihmiset eivät ole koskaan läsnä toisilleen välittömästi, vaan heidän ”välittömyytensä” on aina jo monien sellaisten materiaalistien tekijöiden välittämä kuin ruumiit, artefaktit ja symbolit. Kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa olevat eivät toisin sanoen ole kanssakäymisissä keskenään paljain ruumiina, tietoisuuksina tai ruumiillisina tietoisuuksina, vaan heidän keskinäinen läsnäolonsa on moninkertaisesti välitettyä.¹⁰

Toiseksi kaikki se, mitä Thompson kirjoittaa ”välittömästä” kanssakäymisestä, pätee myös ”välitettyyn” kanssakäymiseen. Esimerkiksi painetulla sanalla on historiallisesti kehittyneet keinonsa, joilla ohjata puhuteltujen tapaa ymmärtää teksti tilanteessa, jossa puhuttelija ei ole läsnä. Ehkä siis onkin siten kuin John Durham Peters ja Eric W. Rothenthaler (1989, 22) kirjoittavat:

[J]oukkoviestinnän ja kasvokkaisen puheen ero ei liity niinkään ”välittyneisyyteen” vaan erilaisiin rakenteellisiin mahdollisuuksiin. Tällaisten symbolisen vaihdon muotojen välillä on oma muodollinen jatkuvuutensa. Kun ihminen on kasvokkain toisen ihmisen kanssa, hänelle tarjoutuu toisenlaisia mahdollisuuksia ottaa itselleen puheenvuoro, keskeyttää toinen tai selventää jo itse sanomaansa kuin jos hän olisi kirjeenvaihdossa tuon toisen ihmisen kanssa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että toinen näistä muodoista olisi ’suorempi’ kuin toinen.

Kaksikko jatkaa:

Jonkin muuta todellisemman etsimisessä jonkin muuta autenttisemman etsintänä ei ole mieltä. Tällaiset mielihalut karisevat heti, kun tunnustaa, että ihmiselämä on improvisointia [make-it-up-as-you-go] (vaikka ”todellisuus” ja ”autenttisuus” kuuluvat ihmisten tuottamiin olioihin). [--] Niinpä viestintää ei tulisi erotella välitettyyn ja suoraan viestintään, vaan meidän tulisi ymmärtää kummankinlaisen viestinnän sisältämiä erilaisia rakenteita ja mahdollisuuksia.

Thompsonin kirjasta ottamassani katkelmassa ”kasvokkaisen” vuorovaikutuksen välittömyyttä ei aseteta kyseenalaiseksi. Muutkin kuin Thompson kannattavat mainittua näkemystä. Kuten John Durham Peters (1999, 1–2) kirjoittaa, viestintä ”sielujen keskinäisenä yhteytenä” on ”modernien kaipuun muotojen arkisto”, joka ”herättää mielikuvia utopiasta, missä mitään ei ymmärretä väärin, sydämet ovat avoimia ja ilmaisu pidäkkeetöntä”. ”Kasvokkaisuus” rinnastuu helposti ”autenttisen” viestinnän kanssa.¹¹ ”Autenttisuuden” voi sanoa olevan ”modernin länsimailman kulttuurinen konstruktio [--] joka on kytkeytynyt läheisesti läntisiin käsityksiin yksilöstä” (Handler 1986, 2). Modernit käsitykset autenttisuudesta perustuvat ajatukselle, jonka mukaan ”on osa, yksikkö tai yksilö, joka pitää puoliaan muuta maailmaa vastaan merkityksen ja todellisuuden viimekätisenä tyyssijana” (emt., 3).¹² Handler (emt., 2) huomauttaakin, että modernissa maailmassa ”tuli tärkeäksi keskittyä yksilölliseen minuuteen riippumatta sosiaalisesta asemasta tai paikasta jumalallisessa hierarkiassa”. Tämän seurauksena ”ihmisiltä alettiin odottaa yhdenmukaisuutta itse kunkin ulkoisen aseman tai esittämän roolin sekä sisäisen tai aidon minän välillä”.

Välitetty välittömyys

Kyseisen modernin käsityksen mukaan jokin tai joku on autenttinen, kun se tai hän on identtinen itsensä kanssa. Mutta voiko olla sellaista identiteettiä eli samuutta, joka juontuisi oliosta itsestään? Eivätkö identiteetit rakennukin aina eroille?¹³ Toisin kysyen: Eivätkö myös identiteettien kohdalla välitykset sijaitse olioissa itsessään, kuten Adorno huomautti? Eivätkö kaikkien sosiaalisten ilmiöiden identiteetit, olivat ne subjekteja, artefakteja, symbolisia tekstejä tai jotain muuta, rakennu niiden suhteille niihin nähden ”toisiin”?

Luja usko välittömyyteen ja itseidenttisyyteen on osa arkisia liberaaleja näkemyksiä, joissa inhimillisten subjektien katsotaan olevan olemassa toisista riippumatta. Liberaa-

lissa ideologiassa oletetaan, että itseään kannattelevat yksittäiset yksilöt ovat yhteiskuntien perustavia rakennusosia.¹⁴ Tällaisessa ajattelutavassa yksilöt ovat yksilöitä juuri siksi, että he ovat erillään toisista yksilöistä, kiertyneet itsensä ympärille ja vain osittain toisten yksilöiden ymmärrettävissä. (Tästä juontuu ”autenttisuuden” ja itseidenttisuuden tavoittelu.) ”Välittymisen” ja ”välittämisen” kohdalla liberaali ideologia, joka erottaa toisistaan ”sisäpuolen” ja ”ulkopuolen”, ”todellisen” ja ”representoidun”, näyttää tarjoavan kehyksen, jonka avulla ”medioitumisesta” puhutaan.

Sellainen oletus, jonka mukaan inhimilliset subjektit olisivat sosiaalisuuden tuolla puolen, atomistisia, yksittäisiä ja riippumattomia toisistaan, on tarkemmin ajatellen katteeton.¹⁵ Ihmislajin selviytyminen (yhteiskunnallinen uusintaminen) edellyttää keskinäistä yhteistyötä ja hoivaa. Ihmiset voivat kehittyä yksilöiksi vain tällaisissa keskinäisissä suhteissa. Niinpä yksilöllisyys ja yhteisöllisyys kietoutuvat aina jo tiiviisti toisiinsa. Kukaan ei ole koskaan välittömästi identtinen itsensä kanssa.

Liberaalin ideologian yksilöt nähdään välittömiksi ja ”autenttisiksi”. Tästä näkökulmasta liberaalien subjektien ”välittömiksi” ajatellut sisäiset minät eroavat ”välitetyiksi” ajatelluista ilmauksistaan. Liberaalia subjektia vaivaa toisin sanoen ”sisäisen” ja ”ulkoisen” välinen kuilu, jota moderni autenttisuuden kultti pyrkii silloittamaan. Kun sisäisen ja ulkoisen välille oletetaan kuilu, yksilön todellinen olemus ja sen ulkoiset ilmentymät irrotetaan toisistaan. Tämä puolestaan on sellaisen ajattelun versio, jota on kutsuttu ”representationalismiksi”. Representationalismilla tarkoitetaan Karen Baradin (2003, 804) mukaan uskoa siihen, että representaatioiden ja niiden oletettujen viittauskohteiden välillä on ontologinen ero. Erityisesti on kyse uskomuksesta, jonka mukaan representoitu olisi riippumaton kaikista representoimisen käytännöistä. Oletuksena representationalismissa on siis se, että olisi kahdenlaisia erillisiä ja toisistaan riippumattomia olioita – representaatioita ja representoituja. Tämä puolestaan tuottaa kysymyksiä, jotka koskevat representaatioiden vastaavuutta representoitujen kanssa. Esittääkö esimerkiksi tieteellinen tieto kohdallisesti siitä itsestään riippumatta olevaa todellisuutta? Representoiko kieli kohteitaan oikein?¹⁶

Representationalismissa representoituja ja niiden representaatioita pidetään erillisinä entiteetteinä. ”Kasvokkaisen” vuorovaikutuksen kohdalla representationalismi erottaa ”sisäiset” minuudet niiden ”ulkoisista” ilmenemistä. Tällainen näkemys estää näkemästä, että yksilöt (subjektit) ovat aina jo monin kerroin välitettyjä. Samalla se tuottaa tarpeen etsiä jonkinlaista ”välitystä” mainittujen ulko- ja sisäpuolen kesken. Viime kädessä subjekteja ja representaatioita on kuitenkin mahdotonta erottaa toisistaan, koska ruumiit kuuluvat samaan aikaan materiaalisina ja symbolisina olioina aina jo kahteen maailmaan. Materiaalisina olioina ruumiit ovat aina jo ”välitettyjä”, koska ne eivät selviäisi hengissä hengittämättä, juomatta tai syömättä eivätkä oppisi kävelemään ja puhumaan ilman toisia ihmisiä. Ilman ”välittymistä” ja ”välittämistä” ne eivät eläisi eivätkä olisi kehittyneet nimenomaan inhimillisiksi ruumiiksi. Oleminen samaan aikaan sekä ”välitön” että ”välitetty” on ihmisenä olemisen välttämätön ehto.

”Media ja yhteiskunta” vai ”media yhteiskunnassa”?

Mitä tekemistä edellä olevalla on sen kanssa, miten ”medioitumisen” käsite ymmärretään ja kuinka sitä käytetään? Voisiko välittymisestä ja välittämisestä kehitellä toisenlaista teoriaa, jota ei vaivaisi se ”välittömän ja välittyneen välinen ristiriita, jonka välittämisen (mediation) logiikka tuottaa” (Grossberg 1998, 19)?

Jos nyky-yhteiskuntien sanotaan olevan ”median kyllästämiä”, kuten Stig Hjarvard (joka kannattaa medioitumisteorian vahvaa versiota, ks. Hjarvard 2008), muotoilu näyttää sisältävän sellaisen oletuksen, jonka mukaan ”yhteiskunnat” (”todellisuus”) ja ”media” (”välitetyt representaatiot”) ovat kaksi toisistaan erillistä entiteettiä. Lisäksi muotoilu saattaa kätkeä oletuksen, jonka mukaan on välitön tai välittämätön yhteiskunnan ”sisäpuoli”, johon jokin siihen nähden ”ulkoinen” (”media”) sitten tunkeutuu. Kun kaikki inhimillinen toiminta (ei yksin media tai kulttuuri) ovat aina jo moninaisesti välittyneitä, näkemys on ongelmallinen.

Medioitumisteoria ei tietenkään ole yhdenmukainen kokonaisuus. Ampujan ja kumppanien (2014, 114–117) mukaan medioitumisteoriasta on ainakin kaksi versiota – vahva ja heikko. Heikot versiot tarkastelevat sellaisia konteksteja tai ”kenttiä”, joissa medioitumisprosessin voi havaita. Näissä versioissa media on hajautunut ja medioituminen ilmenee toisten suurten yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien yhteydessä. (Näiden versioiden näkemykset ”yhteiskunnan” ja ”median” suhteista jäävät tämän tekstin ulkopuolelle.)¹⁷ Vahva versio esittää, että nyky-yhteiskunnat ovat ”median läpäisemiä” tai ”kyllästämiä” siihen mittaansa, että mediaa ei enää voi tarkastella ikään kuin se olisi yhteiskunnan ulkopuolella. Tämän sijaan on muodostunut ”uusi yhteiskunnallinen olotila”. Ampuja ja kumppanit (mts.) viittaavat erityisesti Stig Hjarvardiin, joka kirjoittaa: ”Perinteisesti media on nähty irralliseksi yhteiskunnasta ja kulttuurista. [...] Nyky-yhteiskunta on siihen mittaansa median kyllästämiä, että mediaa ei voi enää pitää erillisenä kulttuurisista ja muista yhteiskunnallisista instituutioista.” Medioitumisteorian vahva versio näyttää siis rakentuvan ajatukselle, jonka mukaan joskus aiemmin on vallinnut tila, jossa ”yhteiskunnat” ja ”media” olivat irrallaan toisistaan, mutta nykyään tuo tila on jätetty taakse.

Kuten Ampuja ja kumppanit (2014, 122) tuovat esiin, sekä medioitumisteorian vahva että heikko versio ovat viime kädessä mediakeskeisiä. Ne eivät kykene selventämään ”teoreettisesti median muotojen roolia toimijoina suhteessa muihin vaikuttaviin yhteiskunnallisiin, poliittisiin ja taloudellisiin instituutioihin eivätkä suhteessa mutkikkaisiin suhteisiin ja niveltymiin, jotka eivät välttämättä todista median kasvavasta vallasta nykyisessä historiallisessa konjunktuurissa”.

Onko sitten sellaisia ”medioitumisen” tarkastelutapoja, joissa ei implisiittisesti tai eksplisiittisesti oletettaisi, että ”yhteiskunta” tai ”kentät” ovat yksi muodostumansa ja ”media” puolestaan toinen muusta yhteiskunnasta erillinen muodostumansa? Miten voisi saada otetta niistä erilaisista tavoista, joilla media on aina jo läsnä erilaisissa inhimillisissä käytännöissä – tavoista, joilla media osaltaan tuottaa ja muovaa näitä käytänteitä ja tulee puolestaan käytänteiden muovaamaksi?¹⁸ Voisiko nykyisiä läntisiä yhteiskuntia analysoida sellaisista näkökulmista, joissa ”media” nähtäisiin aina jo keskeiseksi yhteiskuntien ulottuvuudeksi? Ja jos näin tehtäisiin, olisiko ”medioitumisen” käsitteellä yhä jonkinlaista analyttistä selitysvoimaa? Voitaisiko toisin sanoen kehittää sellaisia tulkintoja, joissa ”medioituminen” viittaisi niihin erityisiin tapoihin, joilla ”medioituneisuus” on intensivoitunut myöhäismoderneissa yhteiskunnissa sitä kautta, että se on kietoutunut yhteen aiempaa useampien elämäalueiden kanssa? Näihin kysymyksiin vastaamiseksi on syytä tarkastella lyhyesti sitä, kuinka ”median” voisi käsittää ilman, että olettaisi ”todellisuuden” ja ”mediavälitteisten representaatioiden” eroavan ontologisesti toisistaan.

”Media”

Mitä ”media” tekee? Kaikkien muiden inhimillisten käytäntöjen tavoin ”media” välittää. ”Välittämistä” on, kuten sanottu, kaikessa inhimillisessä toiminnassa, ei yksin ”mediassa”. Niinpä on kysyttävä: Onko ”median” suorittamassa ”välittämisessä” jotakin erityistä, vain ”medialle” ominaista? Ja jos tällainen erityisyys löytyy, voimmeko sen nojalla käyttää ”medioitumista” – ei suurena kertomuksena tai aikakausittaisena käsitteenä, vaan – analyttisenä työkaluna, jolla saa otetta tietyistä nykyisten läntisten yhteiskuntien kehityskuluista?

Käsitteenä ”median” avulla hahmotetaan tiettyjä yhteiskunnallisia suhteita, prosesseja ja käytäntöjä, jotka aina jo sisältävät ”välittämistä”. Kuten todettu, Adorno huomautti *Thesen zur Kunstsoziologie* -tekstissään (ks. Adorno 1967), että ”välitys” ei ole objektin ja jonkin muun välillä, vaan se sijaitsee objektissa itsessään.¹⁹ Raymond Williams (1988, 116) käytti tätä korostaakseen, että kaikki olemisen ja tietoisuuden eri lajien väliset aktiiviset suhteet ovat välitettyjä ja että tämä prosessi on ”sisäsyntyisenä suhteeseen asetettujen lajien ominaisuuksissa”. Williamsille ”todellisuus” ja ”todellisudesta puhuminen” eivät ole kategorisesti toisistaan irrallisia. Hänelle puhe ”välittymisestä” on ongelmallista, koska kyseinen metafora muistuttaa ”välissä olevan” käsitteestä, jonka ajatus välittymisestä aktiivisena suhteena, joka on osa kaikkia olioita, nimenomaan asettaa kyseenalaiseksi (emt., 117). Sana ”välittyminen” viittaa toisin sanoen keskinäisiin riippuvuussuhteisiin, joita ilman oliot eivät olisi mitä ovat. Ihmisten suhteet luontoon ovat välitettyjä. Ihmisten suhteet toisiinsa ovat nekin välitettyjä. Ja niin ovat myös yksittäisten ihmisten suhteet omaan itseensä.

”Medioitumisen” käsite sitä vastoin sisältää mahdollisuuden siihen, että käytäntöjä, suhteita ja prosesseja kohdellaan ikään kuin erillisinä toimijoina – objektivoituneina olina. Michael Billig (2013, 7) kirjoittaa tällaisista objektivoimisista näin:

[M]onien yhteiskuntatietelijöiden käyttämät suuret käsitteet – erilaiset -saatiot – kuvaavat huonosti sitä, mitä ihmiset tekevät. Vyöryttämällä esiin suuria sanoja yhteiskuntatieteilijät voivat vältyä kuvaamasta ihmisiä ja heidän toimiaan. He voivat kirjoittaa niin, että tekstejä eivät kansoita ihmiset vaan niissä rakentuu mielikuvitusmaailmoja, joissa heidän luomansa teoreettiset oliot näyttävät olevan keskeisiä toimijoita todellisten ihmisten sijaan. Ongelmana kuitenkin on, kuten kielitieteilijät ovat osoittaneet, että nominien ja passiivilauseiden käyttö välittää vain vähän informaatiota ihmisten tekemisistä.

Yksi Billigin (emt., 113–114) esimerkinomineista on ”medioituminen”: ”Jälleen on niin, että ihmiset (nimittäin ”me”) ovat objekteja ja olio (nimittäin sana ”medioituminen”) on subjekti eli toimija, joka vaikuttaa meihin ja panee meidät liikkeelle.”

Tästä näkökulmasta ”medioituminen” saattaisi (positiivisesti ajatellen) vihjata siihen, että erilaisilla ”välittäjillä” on tiettyjä uusia rooleja nykyisessä kulttuurissa ja arjessa. Tällöin olisi kysyttävä: Onko sellaisia mediavälitteisten käytäntöjen, suhteiden ja symbolien käsitteellistyksiä, jotka eivät tarpeettomasti erota ”todellisuutta” ja ”mediaa” toisistaan?

Kohti toisenlaisia käsitteellistyksiä

Yhteiskuntia ei ole ilman välitettyjä suhteita – ”media” mukaan lukien. Jos ”media” on jotain, on se aktiivisia suhteita, eikä sitä voi tutkia irrallaan niistä suhteista, joiden osa media aina on. (Vrt. Grossberg ym. 1996, 7.) Kuten Raymond Williams (1976b, 11) ilmaisi asian:

[O]lemme olleet väärässä pitäessämme viestintää toissijaisena. Monet ihmiset näyttävät ajattelevan rutiininomaisesti, että ensin on todellisuus ja sitten sitä koskeva viestintä. [–] Yhteiskunnaksi kutsumamme ei ole vain poliittisten ja taloudellisten järjestelyiden verkosto, vaan myös oppimis- ja viestimisprosessi.

”Medioitumisen” käsite on siis kansoitettava. ”Medioitumisessa” on kyse siitä, mitä ihmiset tekevät erityisissä sosiaalisissa konteksteissa. ”Medioituminen” ei itsessään tuota toimintaa. Päinvastoin: inhimillinen toiminta tuottaa ”medioitumista”. ”Median” välittämää ihmisten välistä vuorovaikutusta on tutkittava kaiken ”välittyneen” inhimillisen kanssakäymisen tärkeänä osana. Tällöin on kysyttävä: Kuinka ”medioituneet” suhteet ovat osa erilaisia sosiaalisia suhdejoukkoja? Jos ”medioitumisen” käsitteellä on analyttistä käyttöä, se voi liittyä sen hahmottamiseen, millä uusilla tavoilla medioituneet suhteet ovat osa suhdejoukkoja. (Mikä sisältää myös sen, mitä vaikutuksia ajatuksilla kaiken vuorovaikutuksen kasvavasta ”medioitumisesta” on.) Tämä puolestaan edellyttää, että ”medioitumisen” käsitettä käyttävät määrittelevät käsitteen merkityksen huolellisesti ja yrittävät välttää siihen sisältyvää potentiaalista dualismia.

Teksti perustuu keynote-esityksensä Riksbankens Jubileumsfondin kansainvälisessä tutkimustyöpajassa ”Mediatization of Culture and Everyday Life”, joka pidettiin Tukholmassa 23.-24. huhtikuuta 2015.

Kirjallisuus

- Adorno, Theodor W. (1967). *Prisms*. London: Spearman.
- Adorno, Theodor W. (1990). *Negative Dialectics*. London: Routledge.
- Ampuja, Marko; Koivisto, Juha & Väliverronen, Esa (2014). Strong and weak forms of mediation theory. A critical review. *Nordicom Review* 35:2, 111–123.
<https://doi.org/10.2478/nor-2014-0107>
- Barad, Karen (2003). Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28:3, 801–831.
<https://doi.org/10.1086/345321>
- Billig, Michael (2013). *Learn to Write Badly. How to Succeed in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bloch, Ernst (1991). *Heritage of Our Times*. Oxford: Polity.
- Couldry, Nick & Hepp, Andreas (2017). *The Mediated Construction of Reality*. Cambridge: Polity Press.
- Genette, Gerard (1997). *Paratexts. Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gewirth, Alan (2001). *Self-Fulfillment*. Princeton: Princeton University Press.

- Godzich, Wlad & Kittay, Jeffrey (1987). *The Emergence of Prose. An Essay In Prosaics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Goffman, Erving (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
- Grossberg, Lawrence (1998). The victory of culture, Part I: Against the logic of mediation. *Angelaki* 3:3, 3–29. <https://doi.org/10.1080/09697259808571996>
- Grossberg, Lawrence; Wartella, Ellen & Whitney, D. Charles (1996). *MediaMaking. Mass Media in a Popular Culture*. Thousand Oaks: Sage.
- Hall, Stuart (2007). A response to "People and culture". Teoksessa: Gray, Ann; Campbell, Jan; Erickson, Mark; Hanson, Stuart & Wood, Helen (toim.). *CCCS Selected Working Papers Volume One*. London: Routledge, 76–82. Alkuperäinen vuodelta 1971.
- Hall, Stuart (1999). Kuka tarvitsee identiteetin käsitettä? Teoksessa: Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha (toim. ja suom.). *Stuart Hall: Identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 245–271.
- Handler, Richard (1986). Authenticity. *Anthropology Today* 2:1, 2–4.
- Hjarvard, Stig (2008). The mediatization of society. A theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review* 29:2, 105–134. <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0181>
- Häkkinen, Kaisa (2004). *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo (2001). *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Lehtonen, Mikko (2014). *Maa-ilma. Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Livingstone, Sonia (2009). On the mediation of everything. *Journal of Communication* 59:1, 1–18. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2008.01401.x>
- Lundby, Knut (2009). Introduction: "Mediatization" as Key. Teoksessa: Lundby, Knut (toim.). *Mediatization. Concept, Changes, Consequences*. New York: Peter Lang, 1–20.
- Massey, Doreen (2005). *For Space*. London: Routledge.
- O'Connor, Brian (2013). *Adorno*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Parekh, Bhikhu (1993). The Cultural Particularity of Liberal Democracy. Teoksessa: Held, David (toim.). *Prospects for Democracy*. Cambridge: Polity Press, 156–175.
- Peters, John Durham (1999). *Speaking into the Air. A History of the Idea of Communication*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Peters, John Durham & Rothenbuhler, Eric W. (1989). The Reality of Construction. Teoksessa: Simons, Herbert W. (toim.). *Rhetoric in the Human Sciences*. London: Sage, 11–27.
- Thompson, John B. (1995). *The Media and Modernity. A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity Press.
- Vološinov, Valentin (1991). *Kielen dialogisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Williams, Raymond (1976a). *Keywords. A vocabulary of culture and society*. London: Flamingo.
- Williams, Raymond (1976b). *Communications*. 3rd Edition. Harmondsworth: Penguin.
- Williams, Raymond (1988). *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Tampere: Vastapaino.

Viitteet

¹ Medioitumisesta on kirjoitettu runsaasti. Tämän tekstin tarkoituksena ei kuitenkaan ole käydä läpi koko keskustelukenttää, vaan kommentoida keskustelua yhdestä tietyistä näkökulmasta. Käsitteen ja teorian erilaisista versioista kiinnostuneille suosittelen Ampujan ja kumppaneiden artikkelin (2014) lisäksi *Communication Theory* -aikakausjulkaisun erikoisnumeroa (Volume 23, Issue 3, August 2013).

² Näistä terminologisista eroista ks. esim. Livingstone 2009 ja Lundby 2009.

³ Englannin sanan "mediation" voi tosiaan suomentaa sekä "välittämiseksi" että "välittymiseksi". Edellinen käännös kuvaa ensi sijassa "medioitumisen" aktiivisia ulottuvuuksia, jälkimmäinen taas pikemminkin aktiivisuuden seurauksia. Jatkossa käytän näistä pääsääntöisesti edellistä, mutta muistutan myös jälkimmäisestä merkityksestä, kun se on asiayhteydessä perusteltua.

⁴ Ks. tästä esim. Livingstone 2009.

⁵ *Oxford English Dictionary* (s.v. *face*) mainitsee, että englannin sana *face* juontuu anglonormannisesta sekä vanhan ranskan sanasta *face*, joka on merkinnyt mm. ilmettä, ulkonäköä, rakennuksen julkisivua tai pintaa. Tämä puolestaan juontuu myöhäisklassisen latinan sanasta *facia*, joka 600-luvulla merkitsi muotokuvaa. *Facia* oli klassisen latinan *facies* muuntunut muoto. *Facies* oli merkinnyt mm. fyysistä ja ulkoista muotoa ja näköä, vaikutelmaa sekä katseelle esitettyä oliota. Tämän sanan juurena oli latinan verbi *facere*, tehdä. OED:n mukaan ilmaus *face value* merkitsee näkyviä piirteitä, luontoa, arvoa tai henkilön tai olion merkitystä. Kasvojen menettäminen on tulemista nöyryytyksi, maineen, hyvän nimen tai kunnian menettämistä. Kasvojen säästäminen puolestaan on häpäisyn tai nöyryytyksen välttämistä. Kaikki nämä merkitykset viittaavat kasvoja tarkoittavan englannin sanan *face* ulkoiseen eli aina jo ei-suoraan eli välittyneeseen luonteeseen. Suomen *kasvat* ovat *kasvaa*-verbin johdos, joka Kaisa Häkkisen (2004, s.v. *kasvat*) mukaan merkitsee ”koko pään julkisivua”.

⁶ Ks. esim. Vološinov 1991.

⁷ Ks. Godzich ja Kittay 1987, 116.

⁸ Multimodaalisuudesta ks. esim. Kress & van Leeuwen 2001.

⁹ Klassinen esitys parateksteistä on Genette 1997.

¹⁰ Väitettä voisi kehittää edelleen. Toisilleen läsnä olevat ruumiit eivät ole ”välittömiä” toinen toisilleen, koska ne ovat aina enemmän kuin näkyvä ulkomuotonsa. Ruumiit ovat biologian ja kulttuurin sekoituksia, niillä on aina jo edeltävä historiansa ja ne sekoittuvat symboleihin ja muihin artefakteihin. Tämän lisäksi ruumiiden käyttämät sanat ja muut symbolit eivät ole ”välittömiä” siinä mielessä, että käyttäjät ovat oppineet toisilta ihmisiltä kielet samoin kuin Thompsonin mainitsemat ”moninaiset symboliset keinot”.

¹¹ Yksi *Oxford English Dictionaryn* sanalle ”authentic” antamista merkityksistä on: ”Todenmukainen vastaavuus sisäisten tuntemusten ja niiden ulkoisen ilmaisemisen välillä; teeskentelemättömyys; vilpittömyys.”

¹² Handler viittaa Lionel Trillingin teokseen *Sincerity and Authenticity* (1971), jossa ”vilpittömyyttä” ja ”autenttisuutta” tulkitaan suhteessa toisiinsa. Handlerin (1986, 2) mukaan Trilling osoittaa, kuinka ”kummatkin käsitteet kehkeytyvät [--] modernin maailman kehkeytyessä keskiaikaisesta maailmasta ja kuinka tässä yhteydessä autenttisuus korvaa vilpittömyyden individualistisen maailmankuvan keskeisenä elementtinä”.

¹³ Identiteeteistä ja eroista ks. esim. Hall 1999.

¹⁴ Ks. esim. Parekh 1993, 157–158.

¹⁵ Ks. esim. Gewirth 2001.

¹⁶ Ks. myös Lehtonen 2014, 59.

¹⁷ Viime vuosina jonkin verran keskustelua herättänyt Nick Couldry ja Andreas Heppin *teos The Mediated Construction of Reality* (2017) näyttäisi olevan heikon version kehittelyä ”dataistuneessa” nykytodellisuudessa.

¹⁸ Vrt. Grossberg ym. 1996, 7.

¹⁹ Adornolle (1990, 174) subjekti ja objekti ”laskevat perustan toinen toisilleen samassa määrin kuin ne – tämän perustan laskemisen myötä – erkaantuvat toisistaan”. Brian O’Connorin mukaan (2013, 68) tämä ”viittaa kahteen subjektin ja objektin muotoaan muuttavan vuorovaikutuksen tärkeään piirteeseen: ensinnäkin siihen, että subjekti ja objekti määrittävät keskinäisesti toinen toisiaan, ja toiseksi siihen, että subjekti ja objekti eivät samalla ole kuitenkaan identtisiä toistensa kanssa. Keskinäisen määrittämisen muodostavat operaatiot ovat toisin sanoen mahdollisia vain, koska subjektin ja objektin välillä on ero.”